Tarkastusvaliokunta 8.2.2019 2019

Seutukaupunkien taloudellinen elinvoimaisuus

Seuraavat teemat kuvaavat seutukaupunkien elinvoimatekijöitä ja niiden kautta voidaan saavuttaa taloudellista vaikuttavuutta. Timo Aron laatiman seutukaupunkiselvityksen mukaan seutukaupunkien alueellisen kehityksen tilannekuva on jakautunut. Seutukaupunkien joukkoon kuuluu sekä positiivisen että negatiivisen rakennemuutoksen kaupunkeja sekä omaa asemaansa etsiviä kaupunkeja. Olennaista Aron mukaan on, ettei yhden mallin mukaiset ratkaisut toimi seutukaupunkien kohdalla, vaan jokaista kolmea seututyyppiä pitäisi sekä arvioida että kehittää omassa kontekstissaan. Olisiko tällöin oleellista pohtia aluepoliittisia ratkaisuja osana monimuotoista kaupunkipolitiikkaa.

Seutukaupunkien kansallinen merkitys on suurempi mitä julkisesta keskustelusta voisi päätellä. Tähän voisi nähdä kahdesta syytä: 1) seutukaupungeissa on kyse noin miljoonan ihmisen kotipaikasta ja 2) seutukaupungit ovat merkittävästi kokoaan suurempia teollisuusvaltaisia valmistavan tuotannon vientikeskittymiä, joiden arvonlisäyksellä, viennillä ja investoinneilla on suuri kansallinen merkitys. Tämä on selvitetty mm. Timo Aron T55-seutukaupunkianalyysissä (5/2018).

Seutukaupunkien merkitys Suomen talouskasvulle ja kilpailukyvylle

55 seutukaupunkia kattaa laajasti koko Suomen. Seutukaupungeissa on n. 1milj asukasta, n. 60.000 yritystä ja n. 340.000 työpaikka. Näiden 55 kaupungin merkitys suurten kaupunkien (C21) ja maaseutukuntien välimaastossa on toimivan palveluverkon näkökulmasta oleellinen. Seutukaupunkien palvelut saavuttavat lähipalveluina alueen kuntien päivittäispalvelut, Sote-lähipalvelut sekä valtion palveluiden lähitoimipisteet.

Seutukaupungeissa on teollisen Suomen kehityksen ja toiminnan ydin. Valtakunnan talouden näkökulmasta teollisia vientiteollisuuden toimijoita on sijoittunut juuri seutukaupunkeihin, luoden oleellisen osan Suomen tuotannosta ja siihen liittyvät alkutuotannon ja teollisuuden työpaikat. Teollisuuden lisäksi seutukaupunkeihin sijoittuvat myös Suomen kannalta merkitykselliset vientisatamat, kuten Rauma ja Hamina. Logistinen yhteys kansainvälisille markkinoille toteutuu mm. näiden seutukaupunkien konttisatamien kautta.

Toimenpiteet seutukaupunkien taloudellisen elinvoimaisuuden parantamiseksi ja arvio niiden vaikuttavuudesta

Monimuotoinen kaupunkipolitiikka, jota katsotaan kokonaisuutena, tukee erilaisten kaupunkien kehittymistä. Keskeistä on erilaisten kaupunkien tunnistaminen ja tunnustaminen kaupungistumisessa sekä aluepoliittisten toimenpiteiden toteuttaminen alueen tarpeiden näkökulmasta. Elinvoima syntyy tällä hetkellä pääosin seutukaupunkien omasta kehittämisestä. On keskeistä, että valtakunnallisesti tunnistetaan potentiaali sekä arvioidaan erilaiset kansalliset toimenpiteet valtion ja maakunnan kanssa sopimuksellisesti toimien. Yhteistyön syventäminen ja osapuolet sitouttaen, voidaan sopimuksellinen syventäminen toteuttaa mm. seutukaupunkien, valtion, maakunnan, maakunnan keskuskaupungin sekä alueen yrityksien kanssa. Sopimuksellisella toiminnalla ja seurannalla voidaan ohjata aluepoliittisesti monimuotoista

kaupunkipolitiikkaa eri puolilla Suomea. Yksi esimerkki sopimuksellisesta menettelystä voisi olla Silta-sopimus tai isojen kaupunkien MAL-sopimukset. Maankäytön, asumisen ja liikenteen ratkaisujen toteuttaminen MAL-tyyppisellä sopimuksellisella suunnitelmalla, mahdollistaisi seutukaupunkien elinvoiman kehittämisen alueen muiden kaupunkien/kuntien kanssa tavoitteellisemmin pitkällä tähtäimellä. Sopimuksellisen pitkäkestoisen kehittämisen kumppaniksi olisi hyvä ottaa tarkasteluun ja keskusteluun investoreiden uudet vaihtoehtoiset mahdollisuudet investoida seutukaupunkeihin. Tällä hetkellä seutukaupungin ulkopuolelta investoreiden kiinnostus on satunnaista ja suuremmat kasvua tukevat investoinnit ohjaustuvat keskuskaupunkeihin. Kasvun ja kehittymisen hyvä ja elinvoimainen pohja on monipuolinen ja laaja toimijataho.

Timo Aron selvityksestä ilmenee, että seutukaupungeissa asui yhteensä noin 60 400 opiskelijaa ja koululaista vuonna 2016. Seutukaupunkien koulutukseen kohdistunutta rakennemuutosta kuvaa se, että määrä väheni noin 10 600 opiskelijalla ja koululaisella (-14,9 %) vuosina 2010–2016. Tämä muutos on haasteellinen, kun seutukaupunkien elinvoimaisuuteen keskeisesti liittyy monitasoinen koulutusyhteistyö sekä koulutuksen vastaaminen alueen työvoiman saatavuuden tarpeeseen. On oleellista, että tarjolla oleva koulutus voidaan joustavasti kohdentaa muuttuvaan alueen työvoimatarpeeseen lisä-, täydennys- ja muuntokoulutuksilla. Koulutuksen sisällön toteuttamisessa oleellista on peruskoulutuksen lisäksi erilaisten koulutusinnovaatioiden ja tutkimustyön ulottaminen seutukaupunkeihin. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tutkimustoiminnan toteuttaminen teollisen Suomen kehittämiseen tulisi nostaa tutkimusrahoituksessa esille. Innovaatio- ja tutkimustyö näyttäisi keskittyvän selkeästi yliopistokaupunkien läheisyyteen ja siten teollisen Suomen ulottumattomiin.

Koska seutukaupungeissa toimii kansainvälisesti toimivia yrityksiä, tulisi Valtion kansainvälistymistoimenpiteet ulottaa tiiviisti seutukaupunkeihin sekä kaupunkien välisen kansainvälisen yhteistyön syventämiseen. Keskuskaupungeissa kansainvälisesti toimivien yritysten yhteistyöverkostossa toimii juuri seutukaupungeissa toimivat teolliset yritykset ja alkutuotanto alihankkijaverkostoineen. Koko toimijaverkoston saaminen osaksi Valtion kansainvälistä kehittämisverkostoa on laajempi mahdollisuus Suomen taloudellisen toimintaedellytyksen vahvistamisessa sekä uusien innovaatioiden löytämisessä tuotantoketjun kokonaiskehittämisessä tai laajentamisessa Suomessa. Kansainvälisyyskehittämisen yhteistyöhön esim. Talent Boost -työryhmään voisi nimetä seutukaupunkiedustuksen.

Seutukaupunkien elinvoiman ja taloudellisen kasvun esteet ja tarvittavat lisätoimet esteiden poistamiseksi

Osaavan työvoiman saatavuus ja työvoimapula ovat seutukaupunkien tämän päivän keskusteluissa eripuolilla Suomea. Ongelma on laaja ja todella haasteellinen. Yrityksien kanssa keskustelussa on tullut esille mm. sisään tulevan tilauskannan toteuttamisen haasteet ja siten liiketoiminnan kehittymisen este. Tähän haasteeseen seutukaupungeille osoitettiin 2018 syksyllä 3 miljoonan euron hankeraha; Osaavan työvoiman saatavuus, joka toteutetaan 2019-2021. Hankkeen sisällöstä lisää tämän yhteenvedon lopussa. Tavoitteena on saada konkreettisia tuloksia ja uusia menetelmiä työvoiman saatavuuden turvaamisessa seutukaupungeissa ja niiden vaikutuspiirin toimijoiden kanssa. Tulokset hankkeesta voidaan ottaa tuleviksi kehittämistoimenpiteiksi elinvoimaisuuden toteuttamisessa. Koska viime vuosina työperäinen muutto Suomen sisällä alkaa olla haasteellista alueelta toiselle, tulee arvioida myös työperäisen maahanmuuton vaihtoehtoa erilaisten koulutusratkaisujen ohessa.

Setukaupungeissa nähdään koulutuksen nykyinen keskittymissuuntautuneisuus haasteena. Nuorten koulutusmahdollisuudet muualla kuin omassa seutukaupungissa ovat monin osin jo rajalliset. Seutukaupungeissa 2-asteen koulutuksen vaihtoehtona on usein muutto pois kaupungista, mikäli opintoajatus toteutetaan ammattikorkeakoulutuksessa tai yliopistossa. Koulutuksen joustava toteuttaminen esim. digitalisaatiota hyödyntämällä voisi ratkaista osittain nuorten koulutusperäisen muuttoliikkeen seutukaupungeista keskuskaupunkeihin. Nuorten koulutusmahdollisuuksia laajentaisi myös koulutusyhteistyömuodot yritysten ja ammattikorkeakoulujen ja tai yliopistojen kanssa. Vaihtoehtoina voisi olla opintoihin liittyvät työharjoittelu ja tutkielmaopinnot laajemmassa mittakaavassa kuin tällä hetkellä on. Lisäksi erilaisten tutkimustöiden ulottaminen seutukaupunkien kehitys- ja innovaatioyhteistöiiön voisi lisätä valtion ohjaamilla kehityshankkeilla.

Seutukaupungeissa työvoiman saatavuuden esteenä on havaittu myös asuntorakentamisen investointihaasteet. Kaupungit ovat joutuneet ottamaan joissakin seutukaupungeissa rakennuttajan roolin. Keskusteluissa esille on nostettu ARA-kriteeristön arvioimista moniportaisena, jossa voisi arvioida eri alueiden tarpeet rakentamiselle.

Työvoiman saavutettavuuteen liittyy myös työvoiman liikkuvuus päivittäin. Työn perässä muuttavien määrä ei ratkaise kaikkia työvoimasaatavuuden haasteita. Siksi on oleellista, että saavutettavuutta käsitellään ”tunnin työmatka”-näkökulmalla. Keskeistä ”tunnin työmatkassa” on kattava ja riittävän tiheä julkinen liikenneverkosto kaupunkien välillä. Saavutettavuusratkaisuilla on merkitystä myös ympäristöratkaisujen kehittämisen näkökulmasta. Saavutettavuus liittyy oleellisesti myös yritysten logistiikkahaasteisiin ja siten elinvoimaan. Suomen kuljetusinfraratkaisujen kehittämisessä tulee arvioida pitkittäisliikenteen lisäksi myös poikittaisverkosto. Näiden kehittämisessä välineenä voisi olla MAL-tyyppinen sopimuksellinen ohjausmenettely ja sen sopimuksellinen kehittäminen pidemmällä aikajänteellä. Tällaiset sopimukselliset toimenpiteet tuovat luottamusta yrityksille kehittää myös omaa toimintaa ja investointeja tulevaisuuteen.

Seutukaupunkien kärkien päivitys on käynnissä maaliskuuhun 2019 mennessä. Ohessa alustavat kärjet:

Monimuotoinen kaupunkipolitiikka

- Seutukaupungit ovat osa Suomen monimuotoista kaupunkipolitiikkaa, jota katsotaan kokonaisuutena. Kaupunkipolitiikan koordinaatiota valtioneuvoston sisällä tulee selkeyttää.
- Erilaisten kaupunkien tunnistaminen ja tunnustaminen antaa hyvät lähtökohdat kehittämiselle, joka mahdollistaa kaupunkien resurssien oikeansuuntaisen vahvistamisen ja erikokoisten kaupunkikeskusten yhteistyön edistämisen.
- Monimuotoisen kaupunkipolitiikan tulee vahvistaa koko Suomen eri alueiden ja erikokoisten kaupunkien elinvoimaa ja samalla varmistaa erilaisuuksien potentiaalin hyödyntäminen täysimääräisesti.

Osaavan työvoiman tarve taataan ketterällä koulutuksella

- Osaavan työvoiman saanti on varmistettava seutukaupunkien 60 400 yritykselle ja tässä erityisesti ammatillisen koulutuksen järjestämisellä on merkittävä rooli.
- Innovaatioista 80-90 prosenttia syntyy käytännön tasolla, missä tekijöillä on vahva ammatillisen koulutuksen tausta.

- Työelämäyhteistyötä on kehitettävä lisäämällä resursseja ammatillisen koulutuksen reformin jalkauttamiseen. Erityisesti pienempien yritysten mahdollisuuksia työpaikalla opettamiseen on tuettava.
- Seutukaupungeissa toimii myös ammattikorkeakouluja, joilla on tärkeä rooli seudun kehittämisessä. TKI-toimintaa ammattikorkeissa pitäisi kansallisesti tukea uudenlaisilla rahoitusvälineillä, sillä näiden soveltava TKI-toiminta luo merkittäviä hyötyjä niin yhteiskunnalle kuin yrityksille.
- Maahanmuuttajien kotouttaminen ja koulutus sekä täällä opiskelleiden ulkomaalaisten sitouttaminen Suomeen ovat osa seutukaupunkien työvoimapulan ratkaisua.
- Seutukaupunkien osaavan työvoiman saatavuutta edistävät hankkeet alkavat loppukeväästä 2019 ja näissä luodaan malleja työvoimapulan ratkaisemiseksi. Tulokset ja toimivat käytännöt tahdotaan juurruttaa seutukaupunkeihin laajalti.

Saavutettavuus sijaa antaa

- Pitkien etäisyyksien Suomessa sujuvista kulkuyhteyksistä huolehtiminen on edellytys ihmisten ja tavaroiden liikkumiselle.
- Seutukaupungit ovat seutujensa työssäkäyntialuetta, joten lähialueen infra vaatii myös ylläpitoa. Toimenpiteitä, joilla tavoite tunnin työssäkäyntimatkasta toteutuu laajasti ympäri Suomea, halutaan edistettävän.
- Seutukaupunkien ja maakuntakeskusten välisen liikenteen tulee olla julkisen henkilöliikenteen, tieverkon sekä raideliikenteen käytön kannalta sujuvaa.
- Seutukaupungit ovat keskeisiä raskaan teollisuuden ja vientiteollisuuden paikkakuntia – kansalliset ja kansainväliset riittävän kapasiteetin turvaavat liikenneratkaisut myös kasvukeskuksien ulkopuolella ovat kriittisiä koko Suomen elinvoiman kannalta.
- Raskaan tavaraliikenteen siirtäminen rautateille ja lähimpiin satamiin on järkevää etenkin silloin, kun kyse on pitkistä kuljetusmatkoista.
- Liikenneratkaisuissa tulee huomioida myös tavaran arvo, ei vain sen määrä.
- Digiajassa saavutettavuus kattaa myös verkkojen toimivuuden koko maassa.

Elinvoima ja palvelut valtteina

- Seutukaupungeissa sijaitsee noin 342 000 työpaikkaa (v. 2015 tilasto).
- Seutukaupunkien keskustojen kaupallinen elinvoimaisuus ja lähipalvelujen saatavuus palvelevat myös naapuriseutuja.
- Tulevissa maakunnissa tulee löytää ja toteuttaa koko alueen kannalta parhaat ja tarkoituksenmukaiset työnjakoratkaisut sote- ja kasvupalveluissa.
- Toimivat ja turvalliset peruspalvelut ovat seutukaupungeille merkittävä elinvoimatekijä, mikä pitää turvata myös 2020-luvulla.

Kansainvälisyys kiihdyttää kasvua

- Seutukaupungit tarvitsevat kansallista huomiota yritystensä kansainvälistymisen tukemiseen.
- Kansainvälisille markkinoille siirtyminen kiihdyttää ja kasvattaa seutukaupunkien yritysten liiketoimintaa, mutta sisältää riskejä etenkin ensiaskelissa, joissa tarvitaan vahvaa tiedollista ja toiminnallista tukea.
- Seutukaupungit tarvitsevat ulkomaalaista työvoimaa ja kannattavat tarveharkinnan poistamista sekä Suomessa opintonsa suorittaneiden ulkomaalaisten työlupakäytänteiden virtaviivaistamista.

- Valtion tulisi luoda taloudellisia houkuttimia kansainvälisten yritysten ja työvoiman sijoittumiseksi Suomeen, esim. ulkomaalaisten opiskelijoiden lukukausimaksujen verovähennysmahdollisuus Suomessa tehdystä työstä. ulkomaalaista työvoimaa ja kannattavat tarveharkinnan poistamista.

Ilmasto ja kestävä elinympäristö

- Seutukaupungit haluavat edistää ilmastoa ja vähähiilisiä ratkaisuja. Näitä ovat mm. biopolttoaineiden ja sähkölatausasemien jakeluverkko, vähäenergiset valaistusratkaisut sekä joukkoliikenteen, energiataloudellisen rakentamisen ja infran kehittäminen. Lisäksi uudis- ja korjausrakentamisen energiatehokkaita ratkaisuja tulee tukea.
- Maankäytön ja liikennejärjestelmän toteutussuunnitelmalla eheytetään yhdyskuntarakennetta ja vähennetään henkilöautoriippuvuutta sekä sovitetaan yhteen maankäytön ja liikenteen toteutusta.
- Lähiruoan käytön ja saatavuuden edistäminen, mm. tuottamisen ja jakelun esteitä poistamalla.
- Uusiutuvan energian hankkeiden ja ilmastotekojen lisäämistä on tavoiteltava esimerkiksi tekemällä hankkeet nykyistä houkuttelevimmiksi eri puolilla Suomea. Kuntia tulee kannustaa energiankulutuksen vähentämiseen ja vähäenergisten teknologioiden käyttöönottoon.

Seutukaupunkien osaavan työvoiman saatavuutta edistävät verkostohankkeet

https://www.epliitto.fi/seutuaiko

Hakuaika: 28.1.2019 - 15.3.2019

Sisältö:

Väestön keskittyminen suurimpiin kaupunkeihin ja toisaalta ikääntyminen ovat johtaneet tilanteeseen, jossa pienempien kaupunkien eli ns. seutukaupunkien yritykset eivät löydä riittävästi osaavaa ja ammattitaitoista työvoimaa. Samaan aikaan rakennetyöttömyys on pysynyt melko korkealla tasolla. Työvoimapulan helpottamiseksi tarvitaan toimia työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaannon parantamiseksi mutta myös uudenlaisten koulutusmallien ja koulutuksen saavutettavuuden kehittämiseksi sekä kansainvälisten osaajien rekrytoimiseksi. Työvoiman saatavuuden haasteet koskettavat seutukaupunkeja laajalti, joten rahoitettavissa hankkeissa tavoitellaan seutukaupunkien ja yritysverkostojen laajaa, maakuntien rajat ylittävää yhteistyötä.

Haun teemat:

1. Joustavat koulutusmallit koulutuksen saavutettavuuden ja osuvuuden edistämiseksi
2. Työllistämisen tukeminen julkisten palveluntarjoajien ja yritysten yhteistyöllä
3. Ulkomaisen työvoiman/kansainvälisten osaajien rekrytointi
4. Seutukaupunkien yritysverkostojen yhteistyö

Aineistoa:

Seutukaupunkiseminaari 2018 + ohjelma

www.kuntaliitto.fi/seutukaupungit

Valtioneuvosto Seutukaupunkiohjelma;

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160927/VM_21_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lisätietoa:

Johanna Luukkonen, Laitilan kaupunginjohtaja
seutukaupunkiverkoston vpj
johanna.luukkonen@laitila.fi
040 673 2001